

**Oscar Albert Johnsen: Norwegische Wirtschaftsgeschichte.
(Jena 1939).**

Skønt ovennævnte Værk udkommer som selvstændig Bog, er den i Realiteten et Led i den Samling »Wirtschaftsgeschichten«, Prof. Brodnitz i Halle var Hovedredaktør for. Der kan ingen Tvivl være om, at disse Haandbøger udfylder et Savn og alene af den Grund har deres store Berettigelse, selv om der hefter sig Fejl ved dem alle. Oscar Albert Johnsens Arbejde danner ingen Undtagelse fra Reglen. Den økonomiske historiske Forskning er saa ny og har saa faa Udøvere, at der praktisk talt i alle Lande mangler Forstudier paa dette meget vigtige Omraade. Hertil kommer, at Historikerne ofte ikke helt behersker et økonomisk Stof, medens de Økonomer, der skriver økonomisk Historie, har for sparsomme historisk-metodiske Forudsætninger. Resultatet kan derfor ikke blive fuldt tilfredsstillende. Holder vi os til de skandinaviske Lande, hvis Værker staar over adskillige af de udenlandske, f. Eks. Baaschs ret dillettantiske Holländische Wirtschaftsgeschichte, maa vi fastslaa, at saavel Oscar Albert Johnsens Bog som Axel Nielsens Dänische Wirtschaftsgeschichte i alt for høj Grad behandler almene, historisk-politiske Problemer, medens det centrale økonomiske Stof faar en mere stedmoderlig Behandling. Dette fremtræder vel klarest i det norske Arbejde paa Grund af Forfatterens større Trang til at brede sig end de danske Forfattere. Denne Anke kan ikke rettes mod Heckschers: Sveriges ekonomiska Historia, der til Gengæld er for teoretisk og har sine store Mangler i den historisk-metodiske Behandling. For alle tre Værker gælder det imidlertid, at det er Førstearbejder. De skulde foruden at give en længe savnet Oversigt, bl. a. kunne anspore unge skandinaviske Forskere til at tage en Række Studier op, saaledes at det ad Aare blev muligt at præstere økonomisk-historiske Arbejder af større videnskabelig Lødighed. Af Oscar Albert Johnsens Bog vil de endvidere kunne lære, hvor nødvendigt det er at have en klar Disposition, før man giver en samlet Fremstilling. Medens første Del af hans Arbejde væsentlig er politisk Historie med Omtale af en Række ikke særlig interessante og ganske overflødige Petitesser, er f. Eks. Oplosningen af Unionen med Danmark i 1814 og med Sverige 1905 knapt omtalt. Det virker unægtelig noget overraskende i Betragtning af, at den første Unionstid er behandlet meget indgaaende. Fremstillingen, der gaar helt op til vor Tid, har endvidere Slagside bagud. Afsnittet »Liberalisme og Kapitalisme« — omfattende de sidste Hundrede Aar — faar saaledes kun et Halvthundrede Sider, ca. $\frac{1}{4}$ af den Plads, der indrømmes Oldtid og Middelalder!

En Hovedanke mod Oscar Albert Johnsens Værk er, at han ikke gaar forholdsvis let hen over Perioder, hvor han slet intet, eller næsten intet ved om den økonomiske Historie. Dette gælder i ganske særlig Grad Behandlingen af Oldtiden og den tidlige Middelalder. Dette Afsnit fylder ikke mindre end 201 af Bogens Sider, en ganske urimelig Plads i Forhold til hvad man ved om det Emne, der skulde behandles. Der gives en grundig Redegørelse for de geografiske og klimatiske Forholds Betydning, og Forfatteren sætter sikkert med Rette det begyndende Samkvem med Romerne ved Rhinen og Donau som et afgørende Vendepunkt i Norges Historie. Indgaaende er ogsaa den germanske Indvandring og Vikingetiden skildret. Med Udbytte læser man om Aarsagerne til den forskellige Struktur, det norske Samfund faar i Vest- og Østlandet, og om Vikingetidens Forudsætninger og Virkninger. Derimod føles det stærkt irriterende, at Forfatteren inddrager alt for meget Sagnstof i sin Fremstilling og derved forringer den videnskabelige Værdi af sit Arbejde. Det er meningsløst at ville gøre nøje Rede for, hvor de norske Vikinger drog hen eller slog sig ned, naar Kendsgerningen er den, at en Række Togter folkeligt set var saa blandede, at man ikke kan komme Sandheden nærmere end ved at betegne dem som nordiske. Skildringen af Island, Grønland, Vinland o. s. v. er alt for bred, hertil kommer, at Omtalen af Kolonisationen kun er rigtig, saafremt alle, der fra Norge drog dertil, var Nordmænd, og dette staar vel stadig hen i det Uvisse. Dansk Historieforskning i det 20. Aarhundrede har i Almindelighed passet nøje paa ikke at gøre Danmark for »stort«, man kan ikke sige, at Oscar Albert Johnsen har fulgt samme Linie for sit Lands Vedkommende. Kuriøst virker det iøvrigt, naar han (pag. 108) først blandt de Varer de islandske Kolonister havde Brug for nævner Vin, Røgelse og Voks til Kirkebrug, det havde sikkert været rigtigere at begynde med Træ, Tjære, Jern o. s. v.

For Middelalderens Vedkommende er Skildringen af Landbruget saa afgjort det bedste, selv om man maa protestere mod en Paastand om, at den norske Bonde var og blev »fri« (pag. 67). Der tiltrængtes i høj Grad en Kommentar. Forfatteren giver den iøvrigt selv senere, navnlig i sin Omtale af Lovgivningen efter 1350, hvoraf det fremgaar, at der var saa mange Restriktioner med Hensyn til Landbostandens Frihed, at man skal gaa forsigtigt med Dørene. Dette gælder iøvrigt ogsaa for det 16.—18. Aarhundrede, hvor militære Bestemmelser bandt Bønderne, om end ikke i den samme Grad som det danske Vornedskab og Stavnsbaand. Forfatterens Behandling af de retshistoriske Forhold maa ligeledes

fremhæves som fortrinlig og kan læses med stort Udbytte. Men netop disse brede Fremstillinger lader i høj Grad Læseren føle, at man staar over for en Periode, hvor man kender — endog særdeles godt — visse Rammer eller Udenværker for det økonomiske Liv, men ikke stort til dette selv. Det er i Virkeligheden umaadelig lidt, man faar at vide om det, en moderne Historiker forstaar ved økonomisk Historie. Dette gælder ogsaa Hanseatertiden, hvor Fremstillingen er næsten helt politisk, med smaa og spagfærdige økonomiske Islæt. I ganske overvejende Grad er det en politisk Historie, man har med at gøre, ovenikøbet med en Række Navne og Aarstal, der svæver ret frit uden større Forbindelse med den økonomiske Sammenhæng. Hvor Forfatteren søger at finde de økonomiske Traade bag ved det politiske Spil, glipper det efter min Mening næsten ganske. Hvis han med Udgangspunkt i Norges økonomiske Nedgang havde skildret Hanseatervældet og Unionstiden kunde der være skabt en vis Fasthed i Skildringen, medens det nu flimrer ganske uklart. Hertil kommer saa, at Forfatteren taler alt for taaget om Unionen og dens »ulykkelige nationale og politiske Følger«. Hvor ved han fra, om det svage Norge i den økonomiske Nedgangstid kunde være naaet videre frem f. Eks. over for Hanseaterne, end Tilfældet blev under Unionskongerne? Og vilde Norge være reddet fra det, Forfatteren kalder politisk og social Opløsning, hvis det havde staaet alene? Ogsaa Aarsagerne til »Forfaldet« er overfladisk og paa sine Steder uklart behandlet. En Del af dem er afgjort almeneuropæiske, ikke speciel norske, f. Eks. Pesten som Aarsag til Nedgangen i Befolkningstal. Men deres Betydning for det økonomiske og aandelige Forfald i Norge slaas alt for stort op (pag. 131) for saa atter at reduceres (pag. 187 ff.), da Forfatteren vel er kommet i Tanker om, at han har vovet sig for langt ud. Hvis han havde holdt sig mere til Skildringen af det, der kunde have været det centrale i Værket, det økonomiske Stof, og i mindre Grad havde kastet sig over det norske nationalpolitiske, vilde baade Forfatteren og Læseren have været vel tjent dermed.

Bogens næste Afsnit, der gaar til p. 430, omfatter Tiden til Napoleonskrigene. Det staar i Kvalitet betydelig over det foregaaende og indeholder mere økonomisk-historisk Stof og mindre politisk Historie. Derimod forskaanes man ikke for en alt for bred Skildring af Præstestanden og en næsten personalhistorisk Fremstilling af den norske Adel. Fra p. 306 er der et forbavsende Skel i Forfatterens Bedømmelse af Forholdet til Danmark. Medens Unionen før Absolutismen vurderes ensidigt, følger nu en langt bedre afbalanceret Vurdering af Forholdet mellem Norge og

Danmark. Oscar Albert Johnsen søger her at veje pro et contra i Modsætning til tidligere, og derved bliver Fremstillingen mindre propagandistisk og mere videnskabeligt præget. Man faar nu ogsaa indgaaende og grundige Skildringer af de for Norge særlig vigtige Næringsveje — Savbrug, Trælast, Fiskeri, Bjergværksdrift, Landbrug. Mindst Linie findes i Omtalen af Fiskeriets Betydning. Jeg tror, dette skyldes, at Forfatteren, som de Værker, han bygger paa, i høj Grad overser den Betydning, Fiskerierne ved New Foundland allerede fik i det 16. Aarhundrede. Konkurrencen herfra havde sin store Andel i, at Fiskeripriserne ikke fulgte med i den almindelige Prisstigning, og dette Moment kom til at betyde Armod for den norske Fiskerbefolkning, maaske særlig i Nordland. Jeg mener endvidere, at de Misbrug med Forpagtningerne af Jordbrug, som satte ind i det 16. Aarhundrede og tilsigtede at drive Afgifterne i Vejret, ogsaa bør kædes sammen med Prisstigningen paa Korn. Hvis Forfatteren havde taget større Hensyn til Konjunktursvingninger, vilde Skildringen af Hanseaterveldets endelige Likvidation og Dannelsen af de nye ret kapitalstærke Bysamfund ogsaa været blevet fastere. Dette er et saa meget mere interessant Problem, som Norge har en Konjunkturbevægelse, der i Perioden er ganske modsat Danmarks. Ogsaa paa andre Omraader er en vis Mangel paa Sammenhæng at spore, dette gælder bl. a. Fremstillingen af Statsfinanserne og navnlig Møntpolitikken, der svæver alt for frit i Luften. Man faar desuden for lidt at vide om, hvorledes de økonomiske Kaar virkede ind paa Befolkningens Levevis, og om den Lagdeling, de medførte inden for det norske Folk. Selv om Materialet er spinkelt, kunde der dog være givet noget mere, end Tilfældet er. Forfatteren sætter altfor sjældent en Undersøgelse ind selv, men nøjes med at bygge paa andre. Det er saaledes karakteristisk, at der overhovedet intet anføres om Arbejdslønninger før omkring det 19. Aarhundredes Slutning og kun faa og tilfældige Bemærkninger om Bøndernes Indtægter.

For Napoleonstiden og de følgende Aar foreligger der en stor, tildels udmærket norsk Litteratur, hvilket er kommet det næste Kapitel, der strækker sig til 1840'erne, til Gode. Det er naturligvis navnlig den norske Handel og Skibsfart, Opmærksomheden samler sig omkring, og dette præger Fremstillingen, som i for høj Grad omhandler Handelshistorien. Man vilde gerne have haft noget mere at vide om den Forandring, Omstillingen fra Unionen med Danmark til Forening med Sverige medførte, endvidere en Redegørelse for det finansielle Opgør med Danmark, hvilket er blevet mere end stedmoderligt behandlet.

At den liberalistiske Periode + Krigstid og Efterkrigstid i et Værk paa over 500 Sider faar knapt $\frac{1}{10}$ af Pladsen, er vistnok ganske enestaaende inden for moderne Historie. Resultatet bliver da ogsaa hverken Fugl eller Fisk. Der er overhovedet ikke Tale om en systematisk Fremstilling, og hvad der berettes om Begivenheder efter 1900 har en yderst tilfældig Karakter. Man kan ikke undgaa at faa det Indtryk, at Forfatteren ikke har magtet at give en sammenhængende Skildring, men paa den anden Side har følt sig forpligtet til at gøre et Forsøg, som er faldet uheldigt ud. Det vilde have været bedre, om Arbejdet var sluttet med 1914, og Læseren saa havde faaet noget mere at vide om vigtige Ting, som Oscar Albert Johnsen nu gaar over med Harefod. Det maa bl. a. i høj Grad beklages, at de modstridende Interesser i Sverige og Norge, saaledes som de giver sig Udslag i Toldlovgivningen efter 1874, ikke er fyldestgørende behandlet. Var dette sket, vilde man have faaet et tiltrængt Supplement til Unionsopløsningens politiske Side. De spredte Bemærkninger om Norge under Verdenskrigen er uden Værdi, og det samme gælder Betragtningerne over Toldpolitikken og Befolkningsforholdene op til 1930'erne, medens Søfartsforhold næsten ikke er berørt, og en saa vigtig Ting som norsk Trustpolitik overhovedet slet ikke.

Den norske økonomiske Historie er een Mands Arbejde og bærer iøjnefaldende Vidnesbyrd om de Brist, som altid følger med, naar en Forfatter skal spænde over et større Omraade, end han kan siges at beherske. Arbejdet er paa en Række Punkter ikke fyldestgørende og bringer ikke meget nyt, hvis man kender Norges politiske Historie i Grundtræk. Paa den anden Side vil Bogen kunde gøre sin Nytte som Ledetraad for den, der ikke sidder inde med mere indgaaende Viden, og de fyldige Litteraturhenvisninger kan være til udmærket Vejledning for Viderekomne.

Albert Olsen.

Hartvig Frisch: Athenernes Statsforfatning, en filologisk-historisk Analyse af Pseudo-Xenofons Skrift De Republica Atheniensium (Kbh. 1941).

Disputatser med Emner fra den klassiske Oldtid, som ogsaa har Betydning for Historikerne, er meget sjældne Fugle ved Københavns Universitet. 1860 disputerede Edv. Holm over »De græske Undersaatters politiske Stilling under de romerske Kejsere indtil Caracalla«, og 1896 S. L. Tuxen over »Kejser Tiberius«. Det synes saaledes Reglen, at der gaar mindst 30—40 Aar hen,